

PERCEPCIJA I STAVOVI GRAĐANA BIH O KORUPCIJI NA RADNOM MESTU

Simonida Vilić¹, Tatjana Dujaković²

¹Univerzitet PIM, Ekonomski fakultet, despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina, svilic26@yahoo.com

²Republička uprava za inspeksijske poslove, Trg Republike Srpske 8, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina

ORIGINALAN NAUČNI RAD

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDK 343.352/.353:343.85

10.7251/STED2202042V

Rad primljen: 15.10.2022.

Rad prihvaćen 25.11.2022.

Rad publikovan: 30.11.2022.

<http://stedj-univerzitetpim.com>

Autor za korespondenciju:

Simonida Vilić, Univerzitet PIM, Ekonomski fakultet, despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina, svilic26@yahoo.com

Copyright © 2022 Simonida Vilić & Tatjana Dujaković; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

SAŽETAK

Korupcija je nesumnjivo svuda prisutna u Bosni i Hercegovini, u svim porama društva i u sve većem obimu. Borba protiv korupcije predstavlja veliki izazov i za najrazvijenije zemlje sveta. Zbog toga ne iznenađuje da Bosna i Hercegovina, opterećena političkim problemima i siromaštvom, teško pronalazi efikasne mehanizme borbe protiv ove izrazito negativne pojave. Razlozi za loše rezultate u procesuiranju koruptivnih krivičnih dela kreću se od same prirode fenomena korupcije, koja je obavijena velom tajne zbog interesa učesnika, zbog čega se teško otkriva, do nedovoljno dobrih

institucionalnih i pravnih rešenja. Cilj istraživanja ovog rada predstavlja utvđivanje svesnosti građana BiH o korupciji na radnom mestu i načina na koji se odnose sa korupcijom u svakodnevnom životu, ali i analiziranje učinka državnih institucija u prevenciji i borbi protiv korupcije. Na osnovu definisanog problema koji se želi istražiti i postavljenih ciljeva, određena je metodologija koja se koristila tokom istraživanja. Naučno-istraživački karakter ovog rada počiva na analizi relevantne naučne literature i savremenih izvora korišćenjem metode ispitivanja, metode analize, metode komparacije, metode deskripcije i metode dedukcije.

Ključne reči: korupcija, prevencija, suzbijanje.

UVOD

Problem korupcije je u savremenom društvu široko rasprostranjen i ozbiljan. Pojam korupcija potiče od latinske reči „corrumpere”, što znači pokvariti, iskviriti, moralno pokvariti, podmititi, potkupiti nekoga novcem ili drugim materijalnim dobrima (Anand, Ashforth, Joshi, 2005). Majstorović (2012) definiše korupciju kao proces u kojem najmanje dve osobe nedopuštenom razmenom u cilju ostvarivanja vlastitih dobitaka postupaju na štetu javnog interesa i kršeći moralnu i pravnu normu povređuju osnove demokratskog razvoja, pravnu državu i vladavinu prava. Pod korupcijom se podrazumeva zloupotreba javne službe radi lične koristi, što uključuje radnje kao što su podmićivanje, nepotizam i zloupotreba položaja za ličnu korist (Pejanović, 2002).

Iako je terminološki novijeg datuma, kao društvena pojava korupcija nije nov

fenomen. Vodi porijeklo još iz antičkog doba kada je Aristotel govorio „Najveći zločini nisu izvršeni radi pribavljanja nužnog nego suvišnog”, a ugrožavala je sve poznate imperije u istoriji (Solomon, 2004). Iako među zemljama u svetu postoje razlike u kulturi, stepenu razvijenosti, itd., ipak je jedan ljudski motiv univerzalan: lični interes (Rabl, 2011). Razumevanje razvojnih neuspeha pojedinih društava može se postići shvatanjem na koji način se ličnim interesom može dobro ili loše upravljati.

Korupcija se u tranzicijskim društvima pojavila kao masovna pojava koja ozbiljno koči razvoj tih društava u pravcu modernih demokratskih društava (Stojiljković, 2013). Uzrok tolike proširenosti korupcije u pojedinim zemljama treba tražiti u nekim nedemokratskim obeležjima bivših socijalističkih poredaka, zatim nekim elementima tradicije u tim zemljama, nerazvijenosti institucija civilnog društva, kao i veliki raskorak između potražnje za nekim uslugama i mogućnosti da one budu zadovoljene (Bjelajac, 2015). Takođe, treba istaći i način regrutovanja pojedinih novih političkih elita nakon brzog urušavanja socijalističkih poredaka, kao i njihovo preferiranje vlastitih i grupnih interesa u odnosu na opšte društvene interese i javno dobro (Pejanović, 2012).

Pored ovih zajedničkih uzroka razmaha korupcije u tranzicijskim zemljama, pojedine zemlje su bile suočene s još nekim specifičnim uzrocima, kao što su svojevrsna repatrijarhalizacija društvenog života i neformalna lustracija. Pod prvim pojmom podrazumeva se veliki uticaj širih porodičnih veza na ljude koji imaju (visoke) političke i državne funkcije, što utiče na pojavu nepotizma i drugih oblika neprihvatljivog društvenog ponašanja (Albornoz, & Cabrales, 2013). Neformalna lustracija (politička nepodobnost) je dovela do odstranjivanja iz pravosuđa i državne uprave velikog broja stručnih ljudi, koji su često bili zamenjeni novim, manje sposobnim ljudima sklonijim koruptivnom ponašanju (Fiorino, Galli, & Padovano, 2015). Mada su prema zakonu svi građani jednaki, prisustvo korupcije to

pravo suštinski negira. Jedan od pravnih pokazatelja korupcije u društvu je visok nivo nepoverenja građana u državnu upravu što može dovesti do destabilizacije društva. Prema Indeksu percepcije korupcije (Transparency International [TI], 2022) za 2021. godinu, Bosna i Hercegovina je zauzela treće najgore mesto u Evropi sa ocenom 35, na skali od nula do 100, što je ukupno pozicionira na 110. mesto od 180 država, a lošiji rezultat imaju samo Ukrajina i Rusija. Ocena je ista kao i prošle godine i najgora je u poslednjoj deceniji, jer BiH, za razliku od država okruženja, nije ostvarila nikakav napredak na polju borbe protiv korupcije, pre svega zbog političke opstrukcije ključnih reformi.

U tom smislu, predmet istraživanja od koga se polazi u radu jeste analiza stavova građana o rasprostranjenosti korupcije u BiH. Cilj istraživanja ovog rada je usmeren na utvrđivanje svesnosti građana BiH o korupciji na radnom mestu i načina na koji se odnose sa korupcijom u svakodnevnom životu, ali i analiziranje učinka državnih institucija u prevenciji i borbi protiv korupcije. Na osnovu predmeta i ciljeva istraživanja, postavljena je sledeća hipoteza:

H1: Strategija koja se zasniva na istrazi i kriminalizaciji korupcije, prevenciji kroz reorganizaciju, deregulaciju i transparentnost postupka, kao i obrazovanju i širenju saznanja o pogubnim posledicama korupcije predstavlja najefikasniji način borbe protiv korupcije.

METODE ISTRAŽIVANJA

Naučno-istraživački karakter ovog rada počiva na analizi relevantne naučne literature i savremenih izvora korišćenjem metode ispitivanja, metode analize, metode komparacije, metode deskripcije i metode dedukcije. Svrha istraživanja jeste da se više produbi razumevanje načina nastanka korupcije na radnom mestu i utvrdi metod za efikasniju prevenciju i suzbijanje korupcije. Kao glavni metod prikupljanja podataka u ovom radu korišćena je metoda ispitivanja koja je sprovedena popunjavanjem anketnog upitnika tokom aprila 2021. godine. Anketa je bila anonimna i sprovedena je na 1000 građana

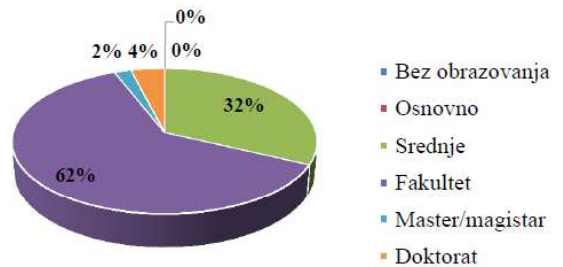
iz različitih gradova na teritoriji BiH. Upitnik se sastojao od 12 pitanja, od kojih se tri odnosilo na demografske karakteristike ispitanika, a ostalih devet pitanja su se odnosila na temu ispitivanja. Upitnika se sastojao od devet pitanja otvorenog tipa koja se odnose na temu istraživanja.

REZULTATI I DISKUSIJA

Istraživanjem je obuhvaćeno 56% ispitanika koji pripadaju muškoj populaciji, dok je 44% ispitanika u grupi ženske populacije (Slika 1).

Kod starosne strukture ispitanika, najdominantnija je grupa ispitanika od 31 do 45 godina starosti 53%, dok najmanji procenat ispitanika 5% pripada dobi od preko 60 godina. Takođe, 27% ispitanika je u dobi 46-60 godina, a 15% ispitanika je u dobi 18-30 godina (Slika 2).

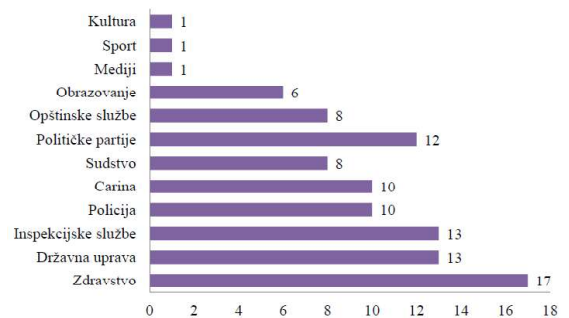
Podaci iz grafikona 3 ukazuju da najveći procenat ispitanika ima fakultet 62%, dok manji procenat ispitanika 32% ima srednju školu. Ispitanika sa magistarskom diplomom ima 2%, dok sa doktorskom diplomom ima 4% (Slika 3)

Slika 3. Nivo obrazovanja ispitanika

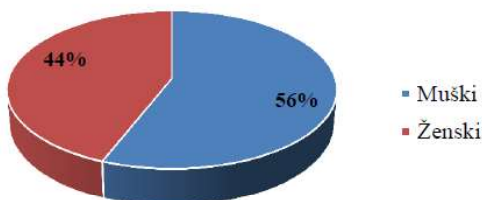
Figure 3. Level of education

Na slici 4 su grafički prikazani rezultati ispitivanja prisutnosti korupcije u različitim oblastima i državnim institucijama.

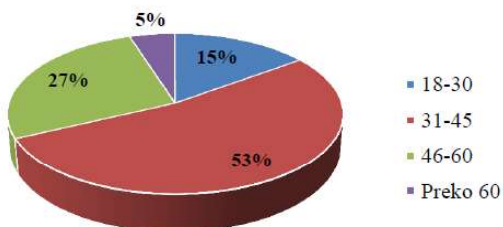
Slika 4. U kojim oblastima/institucijama je korupcija najzastupljenija?

Figure 4. In which areas/institutions is corruption most prevalent?

Slika 1. Zastupljenost ispitanika prema polu

Figure 1. Sex of the respondents

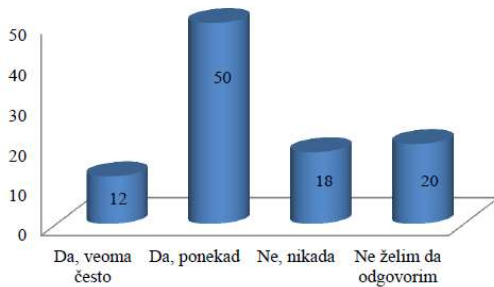

Slika 2. Podjela ispitanika prema starosnoj dobi

Figure 2. Age of respondents

Analizirajući podatke grafički prikazane na slici 4 uočava se da najveći procenat ispitanika 17% smatra kako je korupcija najviše prisutna u zdravstvu. Na drugom mestu se nalaze državna uprava sa 13% i inspeksijske službe 13%, dok su na trećem mestu političke partije 12%. Prema mišljenju građana korupcija je najmanje zastupljena u kulturi 1%, sportu 1%, medijima 1% i obrazovanju 1%. Ovi podaci pokazuju da zdravstvo predstavlja jedno od žarišta korupcije, pre svega zbog netransparentnog poslovanja zdravstvenih ustanova i neefikasnog mehanizma kontrole u tom sektoru.

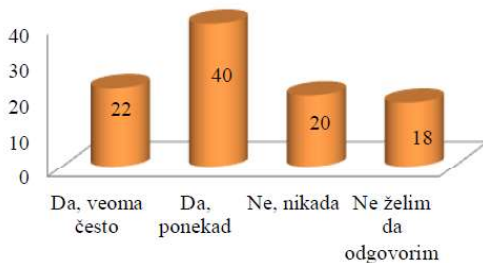
Rezultati ispitivanja prikazani na slici 5 pokazuju da je najveći procenat ispitanika 50% ponekad bio uslovljen za davanje poklona/novca da bi ostvario svoja prava, dok je 12% ispitanika veoma često bilo uslovljeno.

Slika 5. Da li ste nekada bili uslovljeni za davanje poklona/novca da biste ostvarili svoja prava?

Figure 5. Have you ever been conditioned to give gifts/money to exercise your rights?

Podaci prikupljeni ispitivanjrm, prikazani grafički na slici 6 ukazuju da je najveći procenat ispitanika 40% ponekad čuo da je neko iz njegove neposredne okoline bio uslovljen za davanje poklona/novca kako bi ostvario svoja prava. Navedeni podaci, kao i podaci prikazani na slici 5 potvrđuje da je korupcija, na žalost, svakodnevno prisutna u životima građana BiH. Sa druge strane 31% ispitanika nikada nije ponudio poklon/novac da bi ostvario svoja prava (Slika 7).

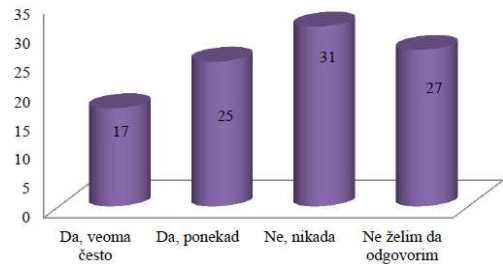

Slika 6. Da li ste čuli da je neko iz Vaše neposredne okoline prilikom ostvarivanja svojih prava bio uslovljen zahtjevom za davanje poklona/novca?

Figure 6. Have you heard that someone from your immediate environment, when exercising their rights, was conditioned by a request to give a gift/money?

Najveći procenat ispitanika 40% ne bi pristao da plati traženi mito, 26% ispitanika bi platilo, a samo 16% ispitanika bi prijavio korupciju (Slika 8). Ovaj podatak ukazuje da je većina građana svesna negativnog

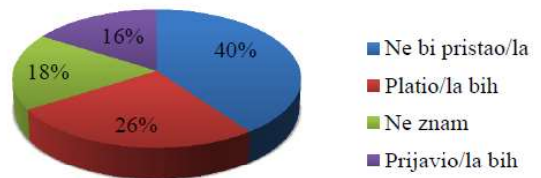
uticaja koji korupcija ima, zbog čega ne bi učestvovali u koruptivnim aktivnostima.

Slika 7. Da li ste nekada nekome ponudili poklon/novac da biste ostvarili svoja prava?

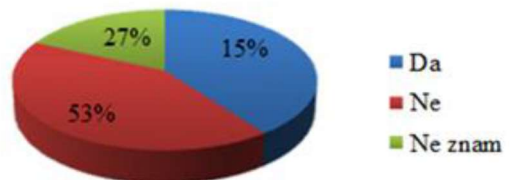
Figure 7. Have you ever offered someone a gift/money to exercise your rights?

Čak 53% ispitanika ne bi prijavio korupciju, dok bi najmanji broj ispitanika 15% prijavio korupciju (Slika 9). Ovaj podatak je zanimljiv, jer ukazuje da treba istražiti razloge zašto je to tako.

Slika 8. Ukoliko bi Vam službenik tražio mito, šta biste uradili?

Figure 8. If an official asked you for a bribe, what would you do

Slika 9. Da li biste prijavili korupciju?

Figure 9. Would you report corruption?

Rezultati istraživanja prikazani na slici 10, uočava se da su glavni razlozi zbog kojih građani ne bi prijavili korupciju: nedostatak poverenja da će nadležni organi postupiti po prijavi 25%; nesigurnost u mogućnost dokazivanja korupcije 23%;

nedostatak poverenja da će prijava ostati anonimna 20% i strah od osвете 19%. Ovi podaci pokazuju nepoverenje u rad i loš imidž državnih institucija koje se bore protiv korupcije.

Slika 10. Razlozi zbog kojih ne biste prijavili korupciju?

Figure 10. Reasons why you would not report corruption?

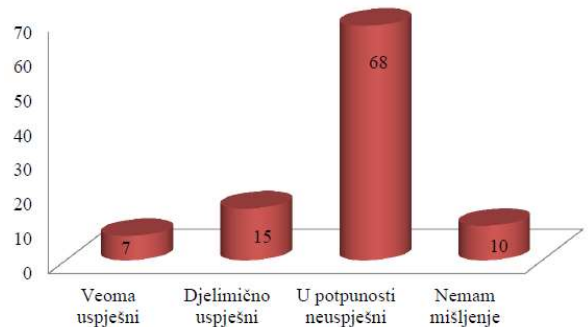
Kao osnovne uzroke nastanka korupcije, najveći procenat ispitanika navodi: favorizovanje rođaka ili prijatelja 25%, neefikasnost organa zaduženih za borbu protiv korupcije 21% i duge i komplikovane administrativne procedure 18% (Slika 11). Iako ovi podaci dodatno doprinose lošem imidžu državnih institucija za borbu protiv korupcije, dobra strana ogleđa se u činjenici da se sva tri najdominantnija razloga mogu rešiti ako se izvrši reforma dosadašnjeg sistema, a korupcija u institucijama koje treba da sankcionišu i spreče istu, svede na minimum.

Najveći procenat ispitanika, njih 68% smatra da su dosadašnji napori nadležnih institucija u borbi protiv korupcije bili u potpunosti neuspješni (Slika 12). Ovaj podatak još jednom potvrđuje da treba promeniti strategiju i način prevencije i borbe protiv korupcije.

Slika 11. Koji su osnovni uzroci nastanka korupcije?

Figure 11. What are the main causes of corruption?

Slika 12. Koliko su dosadašnji napori nadležnih institucija bili uspješni u borbi protiv korupcije?

Figure 12. How successful have the efforts of competent institutions been so far in the fight against corruption?

ZAKLJUČCI

Korupcija narušava osnovne vrednosti društvenih odnosa, jer ugrožava vladavinu prava, poverenje u javne institucije i državu, a time i pravednost, poštenje, ravnopravnost i sigurnost građana. Podstiče nastajanje moralno nestabilnih pojedinaca da na nepošten i pre svega nezakonit način osiguraju sebi život iznad svojih objektivnih mogućnosti čime omalovažavaju vrednosti onih koji su svojim radom i poštenjem postigli ono što imaju. Zbog takvih delovanja, korupcija sputava uspostavljanje preduzetničke klime i političke kulture, ugrožava moral i

tradicionalne vrednosti kao osnovu svakog stabilnog društva i vode ga u siromaštvo i propadanje, jer se stiče utisak da nije vredno pošteno raditi, već da se i drugim načinima može uspešno prosperirati u poslovnom svetu. Korupcija niti iz jednog društva ne može biti potpuno uklonjena, već samo ograničena. Korupcija može biti reducirana samo ukoliko država pridobije naklonost čitave javnosti; tako što će se javnost informisati o tome o kakvom se zlu radi, kakve štete nanosi društvu i njima lično, kao i na koji način je moguće prepoznati, predvideti i sprečiti. Imajući u vidu prethodno navedeno, može se zaključiti da je generalna hipoteza koja glasi strategija koja se zasniva na istrazi i kriminalizaciji korupcije, prevenciji kroz reorganizaciju, deregulaciju i transparentnost postupka, kao i obrazovanju i širenju saznanja o pogubnim posledicama korupcije predstavlja najefikasniji način borbe protiv korupcije, dokazana.

LITERATURA

- Albornoz, F., & Cabrales, A. (2013). Decentralization, political competition and corruption, *Journal of Development Economics*, 105, 103-111.
- Anand, V., Ashforth, B.E., & Joshi, M. (2004). Business as usual: The acceptance and perpetuation of corruption in organizations, *Academy of Management Executive*, 18(2), 39-53.
- Bjelajac, Ž. (2015). Korupcija kao izazov savremenog demokratskog društva. *Kultura polisa*, 12(26), 43-57.
- Fiorino, N., Galli, E., & Padovano, F. (2015). How long does it take for government decentralization to affect corruption? *Economics of Governance*, 16(3), 273-305.
- Majstorović, N. (2012). *Korupcija: Uzroci, ekspanzija i intervencija*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Pejanović, R. (2002). Siva ekonomija i korupcija: Sindrom velike društvene krize (I). *Poslovna šansa*, 5, 30-31.
- Pejanović, R. (2012). Korupcija kao društveno-ekonomski fenomen. *Glasnik Antropološkog društva Srbije*, 47, 229-238.
- Rabl, T. (2011). The impact of situational influences on corruption in organizations. *Journal of Business Ethics*, 100(1), 85-101.
- Solomon, R.C. (2004). Aristotle, ethics and business organizations. *Organization studies*, 25(6), 1021-1043.
- Stojiljković, Z. (2013). *Država i korupcija*. Beograd: Čigoja štampa.
- Transparency International (2022). Globalni Indeks percepcije korupcije. Preuzeto 15.05.2022. sa <http://www.transparentnost.org.rs>

B&H CITIZENS' PERCEPTION AND ATTITUDES ABOUT CORRUPTION IN THE WORKPLACE

Simonida Vilić¹, Tatjana Dujaković²

¹University PIM, Faculty of Economics, despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, svilic26@yahoo.com

²Republic Administration for Inspection Affairs, Trg Republike Srpske 8, 78000 Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDC 343.352/.353:343.85

10.7251/STED2202042V

Paper Submitted: 15.10.2022.

Paper Accepted: 25.11.2022.

Paper Published: 30.11.2022.

<http://stedj-univerzitetpim.com>

Corresponding Author:

Simonida Vilić, Univerzitet PIM, Ekonomski fakultet, despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina, svilic26@yahoo.com

Copyright © 2022 Simonida Vilić & Tatjana Dujaković; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

ABSTRACT

Corruption is undoubtedly present everywhere in Bosnia and Herzegovina, in all pores of society and on an increasing scale. The fight against corruption is a great challenge for the most developed countries

in the world. Therefore, it is not surprising that Bosnia and Herzegovina, burdened by political problems and poverty, finds it difficult to find effective mechanisms to combat this extremely negative phenomenon. The reasons for poor results in the prosecution of corrupt crimes range from the very nature of the phenomenon of corruption, which is shrouded in secrecy due to the interests of participants, which makes it difficult to disclose, to insufficiently good institutional and legal solutions. The aim of this paper is to determine the awareness of B&H citizens about corruption in the workplace and the way they relate to corruption in everyday life, but also to analyse the performance of state institutions in preventing and combating corruption. Based on the defined problem to be investigated and the set goals, the methodology used during the research was determined. The scientific-research character of this paper is based on the analysis of relevant scientific literature and modern sources using the methods of examination, methods of analysis, methods of comparison, methods of description and methods of deduction.

Key words: corruption, prevention, suppression.